

## 7.3 Mėginimai reformuoti Abiejų tautų respubliką ir sunaikinimas

**Targovicos konfederacija** – 1792–1793 m. veikusi ATR magnatų sąjunga, suorganizuota Jekaterinos II. Tikslas – su Rusijos parama likviduoti Ketverių metų seimo (1788–1792 m.) reformas ir Gegužės 3 d. Konstituciją. Konfederatų 1792 m. balandžio 27 d. Peterburge pasirašytas manifestas su suklastota data (1792 05 14) buvo viešai paskelbtas Targovicoje (Ukraina). Jis skelbė, kad konfederatų prašymu Rusijos kariuomenė įžengia į ATR.

Po pirmo padalijimo Stanislovas Augustas Poniatovskis vėl imasi reformų. 1773 m. įkurta Edukacinė komisija, tapusi pirmąja švietimo ministerija pasaulyje. 1788 m. darbą pradėjo Respublikos Seimas, į istoriją įjėjęs kaip **Ketverių metų seimas**, kuris pasuko reformų keliu. Priėmė įstatymų, kuriais buvo siekiama sustiprinti valstybę, reformuoti jos santvarką ir pritaikyti ją kapitalizmo raidai, išsivaduoti iš Rusijos politinės įtakos. Nutarė padidinti kariuomenę iki 100 000 žmonių. Panaikino Nuolatinę tarybą. Svarbiausias seimo priimtas įstatymas – **1791 m. Gegužės 3 d. konstitucija** kartu su Abiejų Tautų tarpusavio įžadu. Gegužės 3 d. Konstitucija laikoma pirmąja Europoje ir antrąja pasaulyje rašytine konstitucija po JAV 1789 m. kovo 4 d. įsigaliojusios Konstitucijos. Gegužės 3 d. šios konstitucijos garbei Lenkijoje švenčiama kaip nacionalinė šventė. Pagal konstituciją: buvo įteisinta paveldima karaliaus valdžia, uždraustos bajorų konfederacijos, panaikinta liberum veto teisė, įstatymus leidžia dviejų rūmų seimas (senatas ir atstovai), įstatymus vykdo karalius ir įstatymų sargyba (ministrai), tikybos – lygios, garantuojamos miestiečių teisės, valstiečius globoja valstybė (baudžiava nepanaikinta).

Ketverių metų seimo reformos ir Konstitucija netenkino dalies didikų ir bajorų, todėl šie Peterburge pasirašė prieš reformas nukreiptą konfederacijos aktą, kuris su suklastota data (1792 m. gegužės 14 d.) buvo paskelbtas Ukrainos Targovicos miestelyje jau po to, kai Rusijos kariuomenė įžengė į Lenkiją ir Lietuvą. 1793 m. tarp Rusijos ir Prūsijos Peterburge buvo pasirašyta Antrojo Respublikos padalijimo sutartis. Rusijai atiteko Kijevo, Braclavo, Podolės, Minsko vaivadijų žemės, rytinė Vilniaus vaivadijos dalis, Brastos žemė ir rytinė Voluinės dalis. Prūsija gavo vakarines Lenkijos žemes su Gdansku, Torūne, Poznane. Respublika neteko maždaug pusės teritorijos. Susilpnėjo karaliaus valdžia, Respublika tapo dar labiau priklausoma nuo užsienio. Po antrojo ATR padalijimo kilo Tado Kosciuškos sukilimas. Iš pradžių sukilėliams pavyko pasiekti keletą pergalių, tačiau Rusijos ir Prūsijos kariuomenės 1794 m. sukilimą numalšino. Sukilimo pralaimėjimas pagreitino dar vieną, paskutinį, 1795 m. įvykusį trečiąjį ATR padalijimą. Didžiausia po antrojo padalijimo likusi LDK teritorijos dalis, t. y. etninės lietuvių žemės ir Kuršo kunigaikštija, atiteko Rusijai, o Prūsija prisijungė Užnemunę (Suvalkiją).

### 2. Perskaitytą tekstą atsakykite į klausimus:

1. Nurodykite vidines ir išorines ATR žlugimo priežastis. Atsakymus argumentuokite.
2. Kokių reformų ėmėsi Stanislovas Augustas Poniatovkis?
3. Remdamiesi žemėlapiu nustatykite, kuri iš trijų valstybių nedalyvavo antrajame Abiejų Tautų Respublikos padalijime.
4. Remdamiesi žemėlapiu nustatykite, kuriai valstybei atiteko didžiausia padalytos Abiejų Tautų Respublikos dalis.
5. Nurodykite Abiejų Tautų Respublikos padalijimų padarinius.

## 7.3 Mėginimai reformuoti Abiejų tautų respubliką ir sunaikinimas

2. Remdamiesi tekstu ir žemėlapiu užpildykite lentelę – kokios žemės kam atiteko.

	Austrijai	Prūsijai	Rusijai
Po I padalijimo 1772 m.			
Po II padalijimo 1793 m.			
Po III padalijimo 1795 m.			

### Lietuvos, Lenkijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų didvyris Tadas Kosciuška. Apie Tadaž Kosciušką pasakoja kultūros istorikas Darius Kuolys.

Kosciuška rūpėjo laisvės likimas pasaulyje. Kai jo bičiulis Tomas Džefersonas (Thomas Jefferson) tapo Amerikos prezidentu, senasis laisvės karys siuntė iš Prancūzijos ir Šveicarijos politinius patarimus, kaip ilgiems laikams išsaugoti demokratiją Amerikoje. Pasak Kosciuškos, svarbiausias amerikiečių prezidento uždavinys – deramai išlavinti visuomenę, kad ji pajęgtų gyventi laisvėje. Amerikos Respublika gali greitai žlugti, jei nebus jaunimui suteiktas laisviems žmonėms būtinas pilietinis išsilavinimas. Mat demokratija remiasi piliečių dorybėmis ir tvirtu tautos charakteriu. Jei jų stinga, nelieka visuomenėje nei teisingumo, nei jėgų atsispirti korupcijai. T. Džefersonas gerbė savo bičiulį lietuvį ir yra jį apibūdinęs tokiais žodžiais: „Tai tyriausias laisvės sūnus, kurį man kada nors teko pažinti, – laisvės visiems, o ne tik saujelei turtingųjų.“ Deja, pažadėjęs T. Kosciuška įvykdyti jo testamentą – išpirkti iš vergijos ir išlavinti juodaodžius, T. Džefersonas savo pažadą sulaužė: lietuvių prašymas jam pasirodė per daug drąsus ir pavojingas.

Darius Kuolys „Kosciuška“

## 7.3 Mėginimai reformuoti Abiejų tautų respubliką ir sunaikinimas

### 3. Remdamiesi šaltiniu atsakykite į klausimus:

1. Remdamiesi vadovėliu ir internetu nusakykite, kuo T. Kosciūška žymus Lietuvos, Lenkijos ir Jungtinių Amerikos Valstijų istorijoje.
2. Su kuriuo Amerikos prezidentu buvo pažįstamas T. Kosciūška?
3. Kokių pasiūlymų T. Kosciūška teikė prezidentui Tomui Džefersonui?
4. Kokiais žodžiais šis apibūdino T. Kosciūšką?
5. Kurio pažado, duoto T. Kosciūškai, prezidentas neįvykdė? Kodėl? Kaip tai vertinate?



*Paminklai T. Kosciūškai Milvokyje, Vašingtone, Varšuvoje.*

4. T. Kosciūška yra ne tik lietuvių simbolinė figūra. Jis – ir lenkų, ir baltarusių ir amerikiečių simbolinė figūra! Paminklai T. Kosciūškai stovi Krokuvoje, Lodzėje, Čikagoje, Vašingtone, Detroite, Filadelfijoje, Vest Pointe ir kitur. Pasidomėkite, kur dar ir kaip įamžintas jo atminimas. Ar reikia paminklo T. Kosciūškai Vilniuje? Surenkite klasėje diskusiją.



## 7.3 Mėginimai reformuoti Abiejų tautų respubliką ir sunaikinimas

### 5. Remdamiesi vadovėliu ir internetu užpildykite schema:

1. Šalia portreto įrašykite, kokia istorinė asmenybė jame vaizduojama.
2. Remdamiesi vadovėliu išrinkite ir įrašykite didžiausius tos istorinės asmenybės nuopelnus Lietuvai.
3. Prie tam tikros asmenybės įvardytų nuopelnų įrašykite datą.



Asmuo...  
Nuopelnai...



Asmuo...  
Nuopelnai...



Asmuo...  
Nuopelnai...



Asmuo...  
Nuopelnai...



Asmuo...  
Nuopelnai...

## 7.3 Mėginimai reformuoti Abiejų tautų respubliką ir sunaikinimas

### INTERAKTYVUS TURINYS

Susiekite valdovus su jų valdomomis valstybėmis.



Stanislovas Augustas  
Poniatovskis



Jekaterina II

Austrijos imperija

Rusijos imperija

Abiejų Tautų Respublika

Prūsijos karalystė



Frydrichas Vilhelmas II



Juozapas II

### Žodžių paieška

Suraskite paslėptas pamokose išmoktas sąvokas.

Suraskite žodžius:

Radomas, Konstitucija, Kosciuška, Baras, Targovica, Poniatovkis, Jakaterina, konfederacija